

Sygn. akt III CSK 171/15

POSTANOWIENIE

Dnia 27 sierpnia 2015 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

SSN Maria Szulc

w sprawie z wniosku A. N., An. N., M. N. oraz M. W. i K. S. - następców prawnych po S. W.

przy uczestnictwie J. P., S. S., B. P., E. K., A. G., S. K., J. M. i A. M.

o ustanowienie drogi koniecznej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 27 sierpnia 2015 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczynie M. N.

od postanowienia Sądu Okręgowego w K.

z dnia 30 stycznia 2014 r.,

uchyla postanowienie Sądu Okręgowego w K. z dnia 30 stycznia 2014 r. sygn. akt [...] oraz postanowienie Sądu Rejonowego w W. z dnia 3 września 2013 r. sygn. akt [...].

UZASADNIENIE

Wnioskodawcy M. W., S. W., A. N., M. N. i An. N. wnioskiem z dnia 20 grudnia 2011 r. wnieśli o ustanowienie na nieruchomościach, stanowiących działki ew. nr 5145, 5144/3 służebności drogi koniecznej na rzecz każdorazowych właścicieli innych oznaczonych nieruchomości. We wniosku wskazali jako uczestników postępowania S. S., B. P., J. P. oraz nieznanymi spadkobierców zmarłych właścicieli nieruchomości E. K., A. G., S. K., J.M. i A. M., co do których zgłoszony został wniosek o ich wezwanie poprzez dokonanie ogłoszenia na podstawie art. 672 k.p.c.

Sąd Rejonowy w W. zarządzeniem, doręczonym w dniu 14 lutego 2012 r., wezwał wnioskodawców do przedłożenia w terminie 1 miesiąca postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku lub podania sygnatury akt sprawy o stwierdzenie nabycia spadku po E. K., A. G., S. K., J. M. i A. M. Wnioskodawcy w piśmie procesowym z dnia 1 marca 2012 r. wskazali że, mimo dołożenia najwyższej staranności, nie są w stanie ustalić spadkobierców ani przedłożyć postanowień o stwierdzeniu nabycia spadku lub dowodów wszczęcia takich postępowań, stąd sąd powinien poczynić dochodzenie w celu ustalenia miejsca pobytu zainteresowanych na podstawie art. 510 § 2 k.p.c., a na wypadek gdyby okazało się ono bezskuteczne złożyli jako ewentualny wniosek o ustanowienie kuratora dla nieznanymi z miejsca pobytu spadkobierców wskazanych b. właścicieli nieruchomości.

Postanowieniem z dnia 13 lipca 2012 r. Sąd Rejonowy w W. zawiesił postępowanie wskazując jako przyczynę niewykonanie w określonym terminie zarządzenia w przedmiocie przedłożenia postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po E. K., A. G., S. K., J. M. i A. M. lub podania sygnatury akt potwierdzającej wszczęcie takiej sprawy, powołując jako podstawę prawną czynności art. 177 § 1 pkt 6 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Odpis postanowienia o zawieszeniu postępowania, z datami wydania i posiedzenia niejawnego błędnie oznaczonymi jako „3 sierpnia 2012 r.”, został doręczony pełnomocnikowi wnioskodawców, który tak oznaczając przedmiot zaskarżenia wniósł zażalenie. Przewodniczący Wydziału nie przeprowadził postępowania naprawczego wyjaśniającego rozbieżność

dat. Postanowieniem z dnia 30 października 2012 r. Sąd Okręgowy w K. oddalił zażalenie, określając przedmiot rozpoznania jako orzeczenie wydane w dacie „13 lipca 2012 r.”.

Pełnomocnik wnioskodawców, pismem procesowym złożonym w urzędzie pocztowym w dniu 30 lipca 2013 r., wniósł o podjęcie zawieszzonego postępowania i zwrócenie się przez sąd na podstawie art. 180 § 2 k.p.c. do sądu spadku o ustanowienie kuratora spadku po uczestnikach postępowania.

Sąd Rejonowy w W. postanowieniem z dnia 3 września 2013 r. umorzył postępowanie, stwierdzając że roczny termin do złożenia wniosku o podjęcie postępowania, biegnący od daty wydania postanowienia o zawieszeniu, upłynął w dniu 13 lipca 2013 r. Jako podstawę umorzenia postępowania wskazano art. 182 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Wnioskodawcy wnieśli zażalenie na powyższe postanowienie podnosząc, że wniosek o podjęcie został złożony w terminie ustawowym biegnącym od daty postanowienia o zawieszeniu.

Postanowieniem z dnia 30 stycznia 2014 r. Sąd Okręgowy w K. oddalił zażalenie wskazując, że z akt sprawy wynika, iż postanowienie o zawieszeniu postępowania zostało wydane w dniu 13 lipca 2012 r., a w dniu 3 sierpnia 2012 r. jedynie wysłane do wnioskodawców, stąd roczny termin upłynął przed dniem złożenia wniosku o podjęcie zawieszzonego postępowania.

Po otrzymaniu odpisu powyższego orzeczenia pełnomocnik wnioskodawców ustalił na podstawie akt sprawy rzeczywistą datę wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania i złożył wniosek o przywrócenie terminu do złożenia wniosku o podjęcie zawieszzonego postępowania. Postanowieniem z dnia 25 marca 2014 r. Sąd Rejonowy w W. odrzucił wniosek o przywrócenie terminu i odmówił podjęcia zawieszzonego postępowania wskazując na jego prawomocne umorzenie.

Wnioskodawcy zaskarżyli skargą kasacyjną postanowienie Sądu Okręgowego w K. z dnia 30 stycznia 2014 r. Wnosząc o uchylenie powyższego postanowienia oraz postanowienia Sądu Rejonowego w W. z dnia 3 września 2013 r. w przedmiocie umorzenia postępowania, zarzucili naruszenie art. 378 § 1 w zw. z art. 397 § 2 k.p.c. poprzez nieprzyjęcie przez Sąd odwoławczy nieważności postępowania w związku z naruszeniem art. 182 § 1 k.p.c. w zw. z art. 357 § 2 k.p.c.

wobec pominięcia nedoręczenia prawidłowego odpisu postanowienia o zawieszeniu postępowania; naruszenie art. 382 w zw. z art. 397 § 2 oraz art. 233 i 244 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. poprzez nieprawidłową ocenę dowodów wskazujących na dopuszczenie się przez Sąd błędu w zakresie dat i treści czynności podejmowanych w sprawie.

Sąd Najwyższy zważył:

Nie ulega wątpliwości, że zgodnie z art. 182 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. początkowym terminem rocznego terminu, po upływie którego sąd umarza postępowanie, jest data postanowienia o zawieszeniu postępowania, a nie dzień jego uprawomocnienia się (por. m.in. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 25 października 1974 r., III PRN 45/74, OSNC 1975, nr 4, poz. 70, które w tym zakresie zachowało aktualność). Umorzenie zawieszzonego postępowania jest dopuszczalne w wypadku kumulatywnego spełnienia dwóch przesłanek: braku wniosku o jego podjęcie i upływu ustawowego terminu. Sąd Najwyższy w obecnym składzie podziela stanowisko judykatury, oparte na wykładni językowej i celowościowej, w myśl którego przyczyną umorzenia postępowania jest niezgłoszenie w ustawowym terminie wniosku o podjęcie postępowania. Jeżeli jednak wniosek został zgłoszony to, niezależnie od jego skuteczności, w tym usunięcia przyczyn zawieszenia, nie ma podstaw do umorzenia postępowania (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 1998 r., III CKN 921/97, Glosa 1998, nr 12, z dnia 5 marca 2002 r., I CKN 446/2001, nie publ., z dnia 3 grudnia 2003 r., I CK 273/03, nie publ., z dnia 6 października 2010 r., II CSK 170/10, nie publ., z dnia 28 listopada 2014 r., I CSK 733/13, nie publ.). Oznacza to, że umorzenie postępowania uzasadnia jedynie brak aktywności procesowej strony. Innym zagadnieniem jest niedopuszczalność umorzenia postępowania na podstawie art. 182 § 1 k.p.c., jeżeli nie zachodziły wskazane w postanowieniu sądu przyczyny jego uprzedniego zawieszenia. W tym przedmiocie obecnie judykatura przyjmuje w zasadzie zgodnie, że kognicja sądu orzekającego o umorzeniu postępowania oraz sądu drugiej instancji rozpoznającego zażalenie na postanowienie o umorzeniu postępowania, w następstwie upływu przewidzianego prawem terminu jego zawieszenia, obejmuje badanie przyczyny zawieszenia postępowania (por. postanowienia Sądu

Najwyższego z dnia 5 kwietnia 1972 r., I CZ 45/72, nie publ., z dnia 14 września 1977 r., III CRN 194/74, OSPiKA 1978, nr 4, poz. 80, z dnia 3 marca 1977 r., I CZ 20/77, OSNCP 1977, nr 12, poz. 238, uchwała z dnia 11 kwietnia 1985 r., III CZP 8/85, nie publ., z dnia 18 sierpnia 1999 r., I CKN 535/99, nie publ., z dnia 4 września 2008 r. IV CSK 213/08, OSNC - ZD 2009 A, poz. 23, z dnia 25 marca 2010 r., I CSK 252/09, nie publ., z dnia 6 października 2010 r., II CSK 170/10, nie publ., z dnia 4 kwietnia 2014 r., II CSK 384/13, nie publ., z dnia 4 czerwca 2014 r., II CSK 561/13, nie publ., z dnia 24 kwietnia 2015 r., II CZ 14/15, nie publ.).

Istota problemu występującego w obecnej sprawie sprowadza się do rozstrzygnięcia czy w opisanych okolicznościach zawieszone postępowanie podlegało umorzeniu *ex lege* na podstawie art. 182 § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Normatywna treść tego przepisu przemawia za przyjęciem, że termin umorzenia uzależniony jest wyłącznie od daty wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania, zatem irrelevantna jest okoliczność, czy postanowienie o zawieszeniu postępowania było prawomocne, a nawet czy w ogóle zostało doręczone stronie. Niemniej wydając orzeczenie w przedmiocie umorzenia sąd powinien po pierwsze ponownie ocenić czy wystąpiła ustawowa przyczyna zawieszenia oraz czy strona, na którą nałożono obowiązek dokonania czynności mogła uczynić mu zadość, po drugie czy zachodzą przesłanki umorzenia postępowania.

W tym zakresie wskazać należy, że niemożność zachowania przez wnioskodawców terminu do złożenia wniosku o podjęcie postępowania, skutkujące jego uchybieniem i upływem ustawowego terminu zawieszenia, było następstwem błędu u którego podstaw legły nieprawidłowe działania sądu. Takie zaniedbania, stanowiące podstawę czynności strony, która działając w zaufaniu do treści doręzonego jej odpisu orzeczenia podjęła prawidłową co do zasady, jakkolwiek spóźnioną, aktywność procesową, nie uzasadniają zastosowania wobec niej rygorów procesowych. Właściwą konstrukcją prawną, umożliwiającą usunięcie negatywnych skutków opóźnień przy dokonywaniu czynności procesowych, jest przywracanie terminu. Judykatura i piśmiennictwo podkreślają jej gwarancyjną funkcję zapewniającą stronie, której nie można przypisać winy uchybienia terminu, prawo do sądu. Skoro zatem orzeczenie o umorzeniu postępowania stanowi

ustawową przeszkodę dla rozpoznania wniosku o przywrócenie terminu do złożenia wniosku o podjęcie postępowania standardy ochrony prawnej oraz względy słuszności i sprawiedliwości przemawiają za jej usunięciem poprzez uchylene postanowienia.

Chybiona jest podstawa kasacyjna w zakresie wskazującym na zarzut nieważności postępowania. W okolicznościach sprawy brak podstaw do przyjęcia, że wnioskodawcy zostali pozbawieni możliwości obrony praw w rozumieniu art. 379 pkt 5 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Jednocześnie przyjmuje się bowiem, że taka przyczyna nieważności zachodzi, gdy z powodu wadliwości procesowych sądu lub strony przeciwnej, będących skutkiem naruszenia konkretnych przepisów kodeksu postępowania cywilnego, strona nie mogła brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 1974 r., II CR 155/74, OSP 1975, nr 3, poz. 66, z dnia 13 czerwca 2002 r., V CKN 1057/00, z dnia 7 października 2009 r., III CSK 35/09, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 1998 r., III CKN 34/98, Prok. i Pr. - wkł. 1999, nr 5, poz. 41).

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. orzekł jak w postanowieniu.